

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та управління навчальним закладом

Дипломна робота магістра

з теми: **«ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ
ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ»**

Виконала: студентка 6 курсу,
групи DOb1-M17z
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Роговик Юлія Василівна

Керівник:
Федорчук В.В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки
та управління навчальним закладом

Рецензент:
Газіна І.О.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Кам'янець-Подільський – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ...	
1.1. Сутність та особливості інтелектуального розвитку старших дошкільників.....	8
1.2. Роль ігрових технологій в інтелектуальному розвитку дітей дошкільного віку	34
1.3. Педагогічні умови інтелектуального розвитку старших дошкільників.....	51
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
2.1. Діагностика рівня інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку.....	63
2.2. Методичні рекомендації щодо організації занять з інтелектуального розвитку старших дошкільників засобами ігрових технологій.....	74
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ДОДАТКИ	
Додаток А. Методика «Розкажи за малюнком»	100
Додаток Б. Тест «Коректурна проба»	104
Додаток В. Тест «Впізнавання фігур».....	108
Додаток Г. Ігри для розвитку словникового запасу старших дошкільників.....	113
Додаток Д. Ігри для розвитку уваги старших дошкільників	117
Додаток Е. Ігри для розвитку пам'яті старших дошкільників.....	124

ВСТУП

В умовах розвитку варіативності і різноманітності сучасної дошкільної освіти зростає актуальність проблеми дослідження інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку, яка потребує відповідного психолого-педагогічного та методичного забезпечення. Проблема інтелектуального розвитку дошкільників набуває своєї актуальності в зв'язку з реформуванням освіти в державі.

Актуальність досліджень проблем інтелектуального розвитку, зокрема старших дошкільників, сприятиме ефективнішому забезпеченню розкриття потенційних можливостей дітей. Адже, як зазначено у Коментарі до Базового компонента дошкільної освіти, «головна мета національної дошкільної освіти – створити сприятливі умови для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, формування її життєвої компетентності, розвитку в неї ціннісного ставлення до світу Природи, Культури, Людей, Самої Себе» [47].

Проблема інтелектуального розвитку дитини давно і плідно розробляється в психології та педагогіці.

В концепціях Л.С. Виготського, Ж. Піаже, Д. Перкінса, Р. Стернберга розглядаються проблеми розвитку інтелекту.

Теоретичні основи формування інтелектуальних умінь широко представлені в цілому ряді психолого-педагогічних досліджень (Л.С.Виготський, П.Я. Гальперін, О.М. Кабанова-Меллер, Н.А. Менчинська, В.Ф. Паламарчук, С.Л.Рубінштейн, Т.І. Шамова, І. С. Якиманська та ін). При цьому особливий акцент зроблено на з'ясуванні психологічних закономірностей інтелектуального розвитку особистості, способів його стимулювання з урахуванням вікових особливостей дітей і можливостей змісту навчального матеріалу.

Найбільш глибоко проблема інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку висвітлена в роботах таких вітчизняних і зарубіжних психологів і педагогів, як Л.Венгер, Л.Виготський, П.Гальперін, О.Запорожець, Б.Нікітін, Ж.Піаже, Н.Тализіна та ін. Ними встановлено, що темпи

інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку дуже високі порівняно з більш пізніми віковими періодами. Тому педагогічні помилки, допущені в перші роки життя дитини, важко виправити в більш старшому віці. Невідповідність методів навчання та виховання вікові дитини загальмовує інтелектуальну гнучкість, самостійність мислення, творчість та активність, а отже, навчання не дасть бажаного результату, мислення залишиться в гранично вузьких межах. Для успішного інтелектуального розвитку дітей, на думку науковців, потрібно максимально співвідносити пізнавальні завдання з рівнем розвитку мисленнєвих операцій і можливостей кожної дитини [2].

Теоретичні основи формування інтелектуальних умінь широко представлені в цілому ряді психолого-педагогічних досліджень (Л.С.Виготський, П.Я. Гальперін, О.М. Кабанова-Меллер, Н.А. Менчинська, В.Ф. Паламарчук, С.Л. Рубінштейн, Т.І. Шамова, І. С. Якиманська та ін).

При цьому особливий акцент звернений до з'ясування психологічних закономірностей інтелектуального розвитку особистості, до способів його стимулювання з урахуванням вікових особливостей дітей і можливостей змісту навчального матеріалу.

Дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних психологів: П.П. Блонського, Л.С. Виготського, В.В. Давидова, В.А. Крутецкого, Ж. Піаже, Я.А. Пономарьова, С.Л. Рубінштейна, Н.Ф. Талізїна, Л.М. Фрїдмана, Г. Хемлі і ін. Показують, що без цілеспрямованого розвитку різних форм мислення, що є одним з важливих компонентів процесу пізнавальної діяльності, неможливо досягти ефективних результатів у навчанні дитини, систематизації його навчальних знань, умінь і навичок.

Як вказує ряд дослідників (Н. Білоус, Л. І. Божович, Н.І. Непомняща, Л.С. Славїна, А.А. Смоленцева, А.А. Столяр, Т.В. Тарунтаєва, Г. І. Щукїна та ін.), система навчання, що склалася в дитячих дошкільних установах, недостатньо орієнтована на розвиток інтелектуальних умінь дітей, що призводить до втрати інтересу, байдужого ставлення до навчання вже в дошкільному віці і негативно впливає на весь хід розвитку особистості. Тому важливим завданням є розробка

теоретичних і методичних засад дошкільного виховання на принципах демократизму та гуманізму та психолого-педагогічних принципах, суттєве місце в яких посідає гра дитини, ігрова технологія, яка передбачає активну діяльність дитини, під час якої вона не лише оволодіває мовленням, стосунками, соціальними функціями, але й розвиває свої інтелектуальні можливості. Під час гри формується інтелектуальна сфера дитини, емоційна, моральна. Вона сприяє вдосконаленню дитячого організму та фізичному розвитку, розвиває уяву.

Проблема гри була завжди актуальною. Основну форму вияву дитячої активності з перших років її життя вивчали О. Запорожець, Е. Ельконін. Взаємозв'язок гри та систематичного навчання дітей дошкільного віку висвітлював П.Каптерєв. Відомий київський педагог І. Сікорський вніс значний вклад у вивчення цієї проблеми. Соціальне значення дитячої гри досліджував психолог М.Рубінштейн. Методичні засади застосування дитячої гри вивчали О.Дорошенко, С.Русова, Л.Шлегер та інші. Психологічні аспекти розвитку дитячої гри досліджували В.Вагнер, А.Смирнов. Великий вплив на формування суспільного дошкільного виховання в Україні мали зарубіжні педагоги Ф.Фребель, М.Монтесорі, О.Деклорі, які створили оригінальні концепції та методичні системи дошкільного виховання. Нині Л.Артемова розглядає проблеми спілкування дитини в процесі гри, її взаємодії, розвиток симпатії під впливом ігрової діяльності тощо [за 2]. Але проблемі використання ігрових технологій з метою інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку приділяється недостатня увага.

У зв'язку з недостатньою вивченістю даної проблеми в дошкільних освітніх закладах не проводиться цілеспрямована робота з розвитку інтелекту дошкільнят засобами ігрових технологій, що не відповідає соціальному замовленню сучасного суспільства. Потенційні можливості дітей часто залишаються нереалізованими. Розробки потребує система науково обґрунтованих критеріїв оцінювання рівня інтелектуального розвитку дошкільників, методів та прийомів, форм організації навчально-виховного

процесу, вивчення законів розвитку інтелекту, структури та етапів його формування, що базуються на сучасних дослідженнях у галузі загальної, вікової та педагогічної психології. Крім цього, існує потреба в розробці методичних основ розвитку інтелекту дітей дошкільного віку засобами ігрових технологій.

Пошук шляхів вирішення цих питань і визначив вибір теми нашого дослідження: «Інтелектуальний розвиток старших дошкільників засобами ігрових технологій».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати суть і місце ігрових технологій в інтелектуальному розвитку дітей дошкільного віку та розробити методичні поради щодо організації занять з інтелектуального розвитку старших дошкільників засобами ігрових технологій.

Реалізація поставленої мети потребувала вирішення таких **завдань**:

1) визначити сутність поняття інтелекту та особливості інтелектуального розвитку старших дошкільників;

2) з'ясувати роль ігрових технологій в інтелектуальному розвитку дітей дошкільного віку;

3) обґрунтувати педагогічні умови інтелектуального розвитку старших дошкільників;

4) здійснити діагностику рівня інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку;

5) розробити методичні поради щодо організації занять з інтелектуального розвитку старших дошкільників засобами ігрових технологій.

Об'єкт дослідження – процес інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – ігрові технології як засіб інтелектуального розвитку старших дошкільників.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури; освітніх програм що реалізуються в закладах дошкільної освіти; теоретичне осмислення і узагальнення передового педагогічного досвіду; комплексний аналіз проблеми інтелектуального

розвитку старших дошкільників засобами ігрових технологій; емпіричні: діагностичні (бесіда, тестування); педагогічні спостереження; методи математичної обробки даних.

Теоретична значущість дослідження полягає у тому, що визначено сутність інтелектуального розвитку старших дошкільників; з'ясовано роль ігрових технологій в інтелектуальному розвитку дітей дошкільного віку; обґрунтовано педагогічні умови інтелектуального розвитку старших дошкільників.

Практичне значення дослідження полягає у діагностиці рівня інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку та розробці методичних порад щодо організації занять з інтелектуального розвитку старших дошкільників засобами ігрових технологій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дослідження були представлені та апробовані у вигляді доповіді на звітній науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2016-2017 н.р.

Структура дипломної роботи складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатки. Основний текст дипломної роботи становить – ? сторінок.

ВИСНОВКИ

Обґрунтування методики інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами ігрових технологій дало змогу зробити наступні висновки.

1. Визначено сутність поняття «інтелект» як відносно стійку структуру розумових здібностей індивіда. З'ясовано, що на сьогоднішній день існує декілька теорій розуміння інтелекту, зокрема: соціокультурна, генетична, процесуально-діяльнісна, освітня, інформаційна, феноменологічна, структурно-рівнева, регуляційна. Крім цього, було простежено, що у всіх підходах можна визначити загальні положення про те, що інтелект є сукупністю всіх пізнавальних процесів, що забезпечують пізнання навколишнього світу й адаптацію до нього. Дослідуючи поняття інтелекту, було з'ясовано, що популярною є теорія, відповідно до якої виділяють два різних типи інтелекту. Перший тип інтелекту називають поточним інтелектом. Це ті здібності, з допомогою яких людина вчиться чомусь новому. До них належать швидкість і результативність запам'ятовування, індуктивні судження, оперування просторовими образами і сприймання нових зв'язків і відношень. Другим типом інтелекту називають кристалізований інтелект, який приходить до людини з досвідом та освітою. Набуття даної форми інтелекту пов'язане з усвідомленістю людини і тими знаннями, які вона набула протягом довгого періоду життя. Це здатність людини встановлювати відносини, формулювати судження, аналізувати проблеми і використовувати засвоєні нею стратегії для вирішення задач.

2. З'ясовано, що сутність інтелектуального розвитку дошкільників варто розглядати як досягнутий до певного віку рівень психічного розвитку, який виявляється у сформованості пізнавальних функцій, а також в ступені засвоєння знань і інтелектуальних умінь. Крім цього, в ході дослідження було виявлено особливості інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку, а саме: важливість стимуляції головного мозку у вирішальні роки життя – до

трьох років, адже багато психічних процесів – мислення, увага, уява, творчість, почуття – розвиваються після трьох років на базі, сформованій до цього віку; спілкуючись з дитиною, слід надавати їй свободу у виборі діяльності, створювати емоційний підйом в процесі її здійснення, атмосферу фантазії, романтики, казки, гри; допомогу дитині слід надавати ненав'язливо, ніколи не слід щось робити за дитину; створювати такі ситуації, щоб дитина завжди знаходилася в зоні найближчого розвитку; намагатись допомогти кожній дитині поставити перед собою посильні завдання, оволодіти прийомами їх вирішення і допомогти знайти застосування результатів своєї діяльності; пам'ятати, що інтелектуальний розвиток дітей дошкільного віку здійснюється спільними зусиллями вихователів та батьків, яких об'єднує спільний погляд на дітей.

3. Обґрунтовано, що дитячі ігри – це основний вид діяльності дітей дошкільного віку, і найважливіше місце в цій діяльності займає функція пізнання і навчання. Гра розуміється як особлива культурна освіта, створене суспільством в ході його історичного розвитку. Стосовно дошкільного віку гра розглядається як провідна діяльність, яка визначає психічний розвиток дитини. Визначено, ігрові технології розуміємо як таку організація навчального процесу, під час якої навчання здійснюється у процесі включення дитини в навчальну гру (ігрове моделювання явищ, «проживання» ситуації тощо). Доведено, що ігри, які використовуються в дошкільному віці, виконують різні функції: активізують інтерес та увагу, розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву, закріплюють знання, вміння й навички, тренують сенсорні вміння, навички тощо. Правильно побудована цікава дидактична гра збагачує процес мислення індивідуальними почуттями, розвиває саморегуляцію, тренує вольові якості дитини. Особлива роль ігор в інтелектуальному розвитку дошкільнят полягає в тому, що знання, засвоєні без інтересу, не забарвлені власним позитивним відношенням, емоціями, не стають корисними для дітей дошкільного віку.

4. Визначено й обґрунтовано педагогічні умови інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку, серед яких наявність чітко обґрунтованих

цілей і змісту освітнього процесу в дошкільних освітніх установах, спрямованих на інтелектуальний розвиток дошкільників в процесі формування первинних математичних уявлень; врахування вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку; використання наочності, алгоритму; систематичність роботи шляхом активізації ігор та ігрових прийомів, що викликають інтерес дітей до занять; варіативність застосування програм дошкільних освітніх установ, що стимулюють інтелектуальний розвиток дошкільників; створення в закладі дошкільної освіти розвивального середовища, яке б сприяло інтелектуальному розвитку дошкільнят; гуманізація освітнього. Керуючись проаналізованими умовами інтелектуального розвитку старших дошкільників було визначено такі показники виміру інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку: великий словниковий запас; висока концентрація уваги; пам'ять.

5. Діагностика рівня інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку, яка здійснювалася в Чорнівському навчально-виховному комплексі "Загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад" Чорнівської сільської ради Новоселицького району Чернівецької області, а саме в ЗДО «Паросток надії», проходила відповідно до поставлених завдань: 1) визначити словниковий запас старших дошкільників; 2) визначити особливості уваги старших дошкільників; 3) виявити індивідуальні особливості пам'яті старших дошкільників. Застосовані на цьому етапі методики дозволили зробити висновок, що найбільша кількість опитаних дітей старшого дошкільного віку мають середній рівень розвитку інтелекту.

6. Розроблено методичні поради щодо організації занять, спрямованих на інтелектуальний розвиток дітей старшого дошкільного віку засобами ігрових технологій. Зокрема, запропоновано інтелектуальний розвиток дошкільників організовувати у різних формах: у формі спеціально організованого навчання у формі занять; завдяки спільній діяльності дорослого з дітьми, що будується на невимушеній, необов'язковою формі та в процесі спільної самостійної діяльності самих дітей. Під час використання ігрових технологій передбачено:

чітке обґрунтування цілей і змісту освітнього процесу, врахування вікових особливостей дітей; використання наочності, алгоритму; створення розвивального середовища; гуманізація освітнього процесу, активізація діяльності дітей; збагачення дитячих форм ігрової, практичної діяльності, а також спілкування дітей один з одним і з дорослими. Крім цього, рекомендовано процес застосування ігрових технологій у роботі з дітьми старшого дошкільного віку в умовах ЗДО, умовно розділити на три частини: 1) застосування ігрових технологій, спрямованих на розширення словникового запасу дітей; 2) застосування ігрових технологій, спрямованих на розвиток уваги дітей; 3) застосування ігрових технологій, спрямованих на розвиток пам'яті дітей старшого дошкільного віку. Таким чином, було визначено шляхи покращення діяльності вихователів закладів дошкільної освіти щодо інтелектуального розвитку старших дошкільників, зокрема засобами ігрових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баглаєва Н.І. Логіко-математичні ігри / Н.І. Баглаєва // Палітра педагога. – 2000. – №1. – С. 14–17.
2. Безштанько Т. Психолого-педагогічні дослідження проблеми інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку / Тетяна Безштанько. – Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2011_1/visnuk_4.pdf
3. Белошистая А.В. Формирование и развитие математических способностей дошкольников / Белошистая А.В.. – М.: Просвещение, 2003. - 400 с.
4. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем / В. П. Беспалько // К.: Наука, 1977. – 304 с.
5. Біла І. М. Родиноцентризм у розвитку здібностей дитини / І. М. Біла // Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць / За ред. С. Д. Максименка. – Харків : КЦ ФОР Іванової М. А., 2015. - Т. 4 : Психологія розвитку дошкільника, Вип. 14. - С. 57-78
6. Блейхер В.М. Психологическая диагностика интеллекта и личности. - К.: Знания, 2000. - 378 с.
7. Блонский П. П. Память и мышление / П.П.Блонский. – Режим доступу: https://bookap.info/clasik/blonskiy_pamyat_i_myshlenie/
8. Богат В. Розвивати творче мислення / В.Богат // Дошкільне виховання - 1994. - №1.- С. 2-5.
9. Богданова О.С. Методика воспитательной работы в начальной школе / О.С.Богданов. – М.: Наука, 1999. - 215 с.
10. Бодалев А.А. Общая психодиагностика / Бодалев А.А. – М.: Наука, 2002. - 468 с.
11. Божович Л.И. Личность и её формирование в детском возрасте / Л.И.Божович. – М.: Наука, 1998. - 369 с.

12. Болотина Л.Р. Дошкольная педагогика / Л.Р.Болотина, Т.С. Комарова. – М.: Академия, 1998. – 240 с.
13. Васильченко Л.В. Виховання і розвиток дошкільнят / Л.В. Васильченко. – К.: Наука, 2000.
14. Венгер Л.А. Воспитание сенсорной культуры ребенка / Л.А. Венгер, Г.Пілюгіна, Н.Б. Венгер. – М.: Просвещение, 1998. – 220 с.
15. Веселка. Програма і керівництво для вихователів. / Упоряд. Т.Н.Доронова. - М.: Просвещение, 1994. - 123 с.
16. Виготский Л. С. Педагогическая психология / Л.С. Виготский. – М.: Просвещение, 1996. – 420 с.
17. Волошина М.І. Дидактична гра в підготовці дитини до навчання в школі / М.І.Волошина – Білгород, 1995. – 152 с.
18. Волчкова В. Цікавий рахунок / В.Волчкова // Дошкільнє виховання. – 1993. - №1. – С. 45-48.
19. Воронин А.Н. Интеллект и креативность в межличностном взаимодействии / А.Н.Воронин. – М.: Ин-т. психологии РАН, 2004. – 340 с.
20. Воспитание и обучение в детском саду / Под ред. А.В.Запорожца. - М.: Просвещение, 1976. – 302 с.
21. Газіна І. Розвиток інтелектуальних здібностей у дітей дошкільного віку засобами педагогічних інновацій В.Воскобовича / І.Газіна. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9656/1/7.pdf>
22. Григоренко Г. І. Іграшка як засіб виховання дітей дошкільного віку // Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області у 2013-2014 навч. році: методичні рекомендації: у 3-х ч. – Ч. III “Дошкільна освіта” / упор. Л. В. Батліна. – Запоріжжя : Акцент Інвест-трейд, 2013. – С. 126–134.
23. Гудкович І. Методичний посібник з організації та проведення розвиваючих занять з дошкільнятами / І.Гудкович. – К.: Знання, 1996. – 380 с.
24. Давайте пограємо: Математичні ігри для дітей 5-6 років / За ред. А.А.Столяра. – К.: Знання, 1991. – 80с.

25. Дитина в дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма / автор. колектив; наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя: ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2011. – 188 с.
26. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О.В. Огнев'юк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко, Н. В. Кудикіна; авт. кол.: Г. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко, С. А. Васильєва, М. С. Вашуленко [та ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головн, упр. осв. і наук, викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. університет ім.Б. Грінченка. – 3-є вид., доопр. та доп. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
27. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник / І.М.Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
28. Дичківська І.М. Розвивати інтелектуальну обдарованість. Технології раннього навчання Глена Домана / І.М.Дичківська // Палітра педагога. – 2004. – №2. – с. 7-10.
29. Доман Г. Как дать ребенку энциклопедические знания / Домаг Г., Доман Д., Эйзен С. / Пер. с англ. – М.: Аквариум, 1998. – 320 с.
30. Дошкольная педагогика / Под. ред. В.И.Логиновой. – М.: Просвещение, 1983. – с.170-171.
31. Дурманенко О. Теоретичний аналіз поняття «педагогічні умови» в контексті моніторингу виховної роботи у вищому навчальному закладі / Оксана Дурманенко // Молодь і ринок. – 2012. - №7 (90). – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mir_2012_7_34.pdf
32. Эльконин Д.Б. Детская психология: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Под ред. Элькониной Б.Д.; 4-е изд. М.: Издательский центр "Академия", 2007. — 194 с.
33. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П.Наволокова. — Х.: Вид група «Основа», 2009.— 176 с.

34. Єрофеева Т.И. Математика для дошкольников / Т.И. Єрофеева, Л.И.Павлова, В.П.Новикова. – М.: Просвещение, 1997. – 75 с.
35. Зайцева Л. І. Формування логіко-математичної компетентності дітей 5-го року життя : навчально-методичний посібник / Л. І. Зайцева. – Мелітополь : видавничий будинок ММД, 2012. – 163с.
36. Закон України "Про освіту" від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
37. Запорожець Л.В. Вибрані психологічні праці в 2 т. / Л.В. Запорожець. – К.: Знання, 1986. – 368 с.
38. Змановский Ю.Ф. К здоровью без лекарств / Ю.Ф. Змановский. – Москва : Советский спорт, 1990. – 64 с. – Режим доступу: <http://lib.mgppu.ru/OpacUnicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:19777/Source:default>
39. Інтелектуальний розвиток і виховання дошкільників / Л.Г. Нісканен. – К.: Академія, 2002. – 109 с.
40. Карасьова К. В. Світ дитячої гри / К. Карасьова, Т. Піроженко. – К. : Шкільний світ, 2011. – 128 с.
41. Карпічев, В.С. Організація і самоорганізація соціальних систем [Текст]. Словник / В.С. Карпічев.– М.: Видавництво РАГС, 2004.
42. Кларина Л.М. 5-6 лет. Учимся логически мыслить / Л.М.Кларина, Ю.В.Кузьменко. – Режим доступу: <https://www.books.ru/books/5-6-let-uchimsya-logicheski-myslit-rabochaya-tetrad--obuchayushchee-loto-74364/>
43. Кларина, Л. М. Множество игр с множествами [Текст] / Л. М. Кларина // Детский сад со всех сторон. – 2001. - № 34. – С. 12
44. Коваль И. Учимся мыслить. Развивающие игры для детей от 4 до 9 лет / И. Коваль. – Харьков: Белгород: ООО Книжный клуб “Клуб Семейного Досуга”, 2007. – 256 с.
45. Козлова С.А. Дошкільна педагогіка: Підручник для студ. середовищ. пед. навч. закладів / С.А.Козлова. - К.: Академія, 2004. – 416 с.

46. Колесникова Е.В. Математика для дошкольников 5-6 років: Сценарій занять з розвитку математичних уявлень. – К.: Гном-Прес, 1999. – 110 с.
47. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посіб. / Наук. ред. О.Л.Кононко. – К.: Ред. журн. “Дошкільне виховання”, 2003. – 243 с.
48. Кравцов Г. Г. Шестилетний ребенок: Психологическая готовность к школе / Г. Г.Кравцов, Е.Е. Кравцова. – М.: Наука, 1987. – 200 с.
49. Крилов Є. Школа творчої особистості / Є. Крилов // Дошкільне виховання. – 1992. - №7. – С. 30-34.
50. Крутецкий В.А. Психология математических способностей у дошкольников / В.А.Крутецкий. – М.: Просвещение, 1988. – 431 с.
51. Кузін В. С. Психологія / В.С.Кузін. – К.: Акадеія, 1997. – 380 с.
52. Кузнецова А. Е. Лучшие развивающие игры для детей от года до трех лет. / А.Е.Кузнецова. – М.: ООО “ДОМ XXI века”, 2008. - 189 с.
53. Кулагіна І.Ю. Вікова психологія: Повний життєвий цикл розвитку людини / І.Ю.Кулагіна., В.Н.Колюцький. – 2001. – Режим доступу: <http://medbib.in.ua/intellektualnoe-razvitie-rebenka-39817.html>
54. Лазарович Н. Природа – джерело обдарованості. Програма розвитку інтелектуальних і творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку / Н.Лазарович. - Івано-Франківськ: Рута, 2006. – 31 с.
55. Левитов Н.Д. Психология характера / Н.Д. Левитов. – Издание 3-е, исправленное и дополненное. – М. : Просвещение, 1969. – 424 с. // <http://lib.mgppu.ru/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:12657/Source:default>
56. Лейтес Н. С. Умственные способности и возраст / Н.С.Лейтес. – М.: Просвещение, 1987. – 240 с.
57. Логвинова В.И. Дошкольная педагогика. Учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов / В.И. Логвинова, П.Г. Саморукова. – М.: Просвещение, 1988. – 270 с.
58. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник / В.І. Лозова, Г.В Троцько. – Харків, 2002. – С. 126 – 174.

59. Лопатина А. А., Скребцова М.В. 600 творческих игр для больших и маленьких / А. А. Лопатина, М.В.Скребцова. – М.: Амрита-Русь, 2008. – 320 с.
60. Маклаков А.Г. Общая психология: Учебник для вузов / А.Г.Маклаков – СПб.: Питер, 2004. – 338 с.
61. Малятко: Програма виховання дітей дошкільного віку / наук. кер. З. П. Плохій. – К., 1991. – 198 с.
62. Марцинківська Т.Д. Діагностика психічного розвитку дітей / Т.Д. Марцинківська. – К.: Лінка-прес, 1998. – 208 с.
63. Математика до школи: посібник для вихователів дитячих садків та родителів. / За ред. А.А. Смоленцева, О.В. Пустового. – К.: Дитинство-прес, 2003. – 191 с.
64. Мацко Л.А., Прищак М.Д. Основи психології та педагогіки / Л.А. Мацко, М.Д.Прищак. – Режим доступу: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/8prishak_osnovy_psiholog_pedagogiki/slov.htm
65. Менджерницька Д.В. Вихователю про дитячу гру. – К.: Знання, 1982. – 287с.
66. Менчинська Н.А. Проблеми навчання і розумового розвитку школяра / Н.А.Менчинська. – К.: Педагогіка, 2000. – 218 с.
67. Михайленко Н., Короткова Н. Организация сюжетной игры в детском саду / Н.Михайленко., Н.Короткова – М.: Линка-Пресс, 2009. – 96 с.
68. Михайлова З.А. Ігрові цікаві завдання для дошкільнят. – К.: Знання, 1990. – 98 с.
69. Мухина В.С. Детская психология / В.С.Мухина. – М.: Просвещение, 1985. – 272 с.
70. Немов Р.С. Психология: учеб. для студ. высш. пед. учебн. завед: в 3 кн.зд. / Р.С. Немов. – М.: Владос, 2001. – 608 с.
71. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т.– К.: Аконіт, 1999. – Т. 2. – 910 с.

72. Паламарчук В.Ф. Як виростити інтелектуала / В.Ф.Паламарчук. – Тернопіль : Навчальна книга - «Богдан», 2000. – 152 с.
73. Перова М.М. Дидактичні ігри та вправи з математики для роботи з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку. - К. : Знання, 1996. – 144 с.
74. Піаже Ж. Вибрані психологічні праці. Психологія інтелекту: Генезис числа у дитини / Ж.Піаже. – К.: Знання, 1989. – 720 с.
75. Підготовка дітей до школи в дитячому саду / За ред. Ф. А Сохіна. – К.: Знання, 1978. – 268 с.
76. Піроженко Т. Методичні аспекти реалізації освітньої лінії “Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі” / Т. Піроженко, М. Машовець, О. Коваленко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. – № 2. – С. 4–9.
77. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника : перспективи розвитку : навч.-метод. посіб. / Т. О. Піроженко. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 136 с.
78. Поддьяков Н.Н. Умственное воспитание дошкольников / Н.Н.Поддьяков. – М.: Просвещение, 1982. – 240 с.
79. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І.Поніманська – К.: Академвидав, 2006. – 456 с.
80. Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкілля” / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 264с.
81. Развивающие игры Воскобовича : сборник методических материалов / Под ред.В. В. Воскобовича, Л. С. Вакуленко. – Москва : ТЦ Сфера, 2015. – 128с.
82. Світ дитинства : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд. : О. М. Байер, Л. В. Батліна, А. М. Богуш та ін.; наук. керівник акад. А. М. Богуш; за заг. ред. Л. В. Батліної. — Тернопіль : Мандрівець, 2015. — 200 с.
83. Сидорчук Т. Технологія навчання дошкільнят вмінню вирішувати творчі завдання / Т.Сидорчук. – Х.: Основа, 1996. – 290 с.

84. Смоленцева А.А. Математика до школы / А.А.Смоленцева, О.В.Пустовой. – Новгород, 1996.
85. Тверезовська Н., Філіппова Л. Сутність та зміст поняття “педагогічні умови” / Н. Тверезовська, Л.Філіппова // Нова пед. думка. – 2009. – №3. – С. 90 – 92.
86. Усова А.П. Обучение в детском саду / А.П. Усова, А.В. Запорожец. – 3-е издание, исправленное. – М. : Просвещение, 1981. – 176 с.
87. Федорчук В.В. Педагогічні технології в початковій школі / В.В.Федорчук. – Кам’янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко, 2014. – 268 с.
88. Формування елементарних математичних уявлень у дошкільників / За ред. З.А.Михайлова. Х.: Основа, 1988. – 303 с.
89. Формування елементарних математичних уявлень у дошкільників / За ред. А.А.Столяра. – К.: Знання, 1988. – 270 с.
90. Холодная М.А. Психология интеллекта; парадоксы исследования / М.А.Холодная. – СПб.: Питер, 2002. – 392 с.
91. Шаталова Є.В. Педагогічна практика з теорії та методики розвитку математичних уявлень у дітей дошкільного віку: Навчально-методичний посібник / Шаталова Є.В. – Білгород: ІСЦ «ПОЛІТЕРРА», 2005. – 75 с.
92. Шевельов К.В. Розвиваючі ігри для дошкільників. - Х.: Основа, 2001. - 100 с.
93. Щербакова К. Й. Методика формування елементів математики у дошкільників / К. Й. Щербакова. – К. : В-во Європейського університету, 2011. – 262 с.
94. Щукіна Г.І. Педагогічні проблеми формування пізнавальних інтересів учнів / Г.І. Щукіна. - К. : Педагогіка, 1988. – 285 с.